

Sisällys

Esipuhe 2026.....	14
Esipuhe 2022.....	16
Tiivistelmä.....	18
Abstract	22
Sanasto kirjan viitekehyksen käsitteistä	26
Sanasto yleisistä menetelmä- ja raportointikäsitteistä.....	30
Lainsäädäntöön perustuvat määritelmät sosiaalihuollosta, terveydenhuollosta sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä.....	33
1 Mitä terveys ja hyvinvointi ovat?	35
2 Vaikuttavuus	37
2.1 Vaikuttavuuskäsitteen historiaa	37
2.2 Vaikuttavuuden käsite nykyaikana	37
2.3 Vaikuttavuuden merkitys sosiaali- ja terveydenhuollossa.....	39
2.4 PICOS-viitekehys	40
2.5 Vaikuttavuus, kokeellinen vaikuttavuus ja arkivaikuttavuus	44
2.6 Diagnoosin ja potilaan/asiakkaan tilan merkitys vaikuttavuudelle	51
3 Arkivaikuttavuuden lääketiede (Real-effectiveness medicine)	55
3.1 Osaaminen	57
3.2 Näyttöön perustuva lääketiede.....	60
3.3 Suoriutuminen	61
3.4 Vertaiskehittäminen	71
4 Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteet	75
4.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon päätavoitteet.....	75
4.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnalliset tavoitteet.....	76
5 Vaikuttavuusperustainen ja tulosperustainen sosiaali- ja terveydenhuolto.....	78
5.1 Vaikuttavuusperustainen terveydenhuolto.....	81
5.2 Tulosperustainen terveydenhuolto.....	81
5.3 Vaikuttavuusperustaisen ja tulosperustaisen sosiaali- ja terveydenhuollon vertailua.....	85
5.4 Millä tutkimusmenetelmillä vaikuttavuutta voidaan edistää?	87

6 Mihin kysymyksiin ja mitä tietoa vaikuttavuudesta tarvitaan?	88
6.1 Vaikuttavuusarvioinnin tärkeimmät kriteerit	88
6.2 Vaikuttavuuskysymyksen tausta, idea ja muotoilu	89
6.3 Hoidon biologinen vaikuttavuus	91
6.4 Yksittäisen toimenpiteen tai hoitokokonaisuuden vaikuttavuus	93
6.5 Hoitoketjun vaikuttavuus	96
6.6 Vertaisten välinen vaikuttavuus	97
6.7 Terveydenhuoltojärjestelmän ja kansanterveystyön vaikuttavuus	98
7 Miten ja kuinka luotettavaa tietoa vaikuttavuudesta saadaan?	101
7.1 Sairaus- ja tilakohtainen hoidon tulosten arviointi	103
7.2 Yleisen terveyteen liittyvän elämänlaadun vaikuttavuuden arviointi	105
7.3 Sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden arviointi	106
7.4 Yleisen ja tautikohtaisen elämänlaatumittarin vertailua	107
7.5 Tilastollinen merkitsevyys ja kliininen merkittävyys	110
7.6 Sokkoutettu ja avoin satunnaistettu kontrolloitu koe	111
7.7 Satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden pätevyys	122
7.8 Vertaiskontrolloidut tutkimukset	126
7.9 Vertaiskontrolloitujen tutkimusten pätevyys	132
7.10 Satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden ja vertaiskontrolloitujen tutkimusten vertailua	138
7.11 Vaikuttavuustutkimusten valinta, luotettavuus ja sovellettavuus	143
7.12 Yksilöön kohdistuvien toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi (Clinical Impact Research)	148
7.13 Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän ja kansanterveystyön vaikuttavuuden arviointi (System Impact Research)	153
7.14 Laaturekisterien merkitys arvioinnille	162
7.15 Järjestelmällisten katsausten merkitys arvioinnille	162
7.16 Hoitosuosittelujen ja terveydenhuollon menetelmien arvioinnin merkitys arvioinnille	166
8 Kustannusvaikuttavuuden arviointi	169
8.1 Kustannusvaikuttavuusarviointien eettistä taustaa	169
8.2 Mitä arvolla tarkoitetaan?	170
8.3 Kustannusvaikuttavuuden arvioinnin kysymykset, tutkimusasetelmat ja kohteet	171

8.4 Kustannusvaikuttavuuden ja kustannushyödyn arviointi	172
8.5 Terveystieteiden tietoteknologian kustannusvaikuttavuuden arviointi	177
8.6 Digitalisaation ja uusien innovaatioiden kustannusvaikuttavuuden arviointi	180
9 Ihmisen ajatteluun liittyvät vinoumat	181
9.1 Ihmisen ajatteluun liittyvien vinoumien tunnistaminen ja arviointi	182
9.2 Määritelmät ja tutkimusnäyttö	183
9.3 Pohdinta	185
9.4 Johtopäätökset	189
10 Vaikuttavuustiedon sovellettavuus	191
10.1 Vaikuttavuustiedon sovellettavuuden arvioinnin periaatteita	191
10.2 Satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden tulosten sovellettavuus	201
10.3 Vertaiskontrolloitujen tutkimusten tulosten sovellettavuus	202
10.4 Satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden tiedon sovellettavuus johtavissa lääketieteen julkaisuissa	203
10.5 Järjestelmällisten katsausten ja meta-analyysien tiedon sovellettavuus johtavissa lääketieteen julkaisuissa	207
10.6 Vaikuttavuusnäytön sovellettavuus arkeen	215
11 Miten optimoida sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuutta?	217
11.1 Vaikuttavuuden kumulatiivisuuden hyödyntäminen	217
11.2 Hyvien toimintatapojen implementointi käytäntöön	220
11.3 Kustannusvaikuttavuuden edistäminen	221
11.4 Osaaminen ja tuottavuus kustannusvaikuttavuuden edistämässä	223
11.5 Satunnaistettu kontrolloitu koe, mallinnustutkimus ja vertaiskontrolloitu tutkimus	223
11.6 Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän sekä kansanterveystyön arkivaikuttavuuden ja arkikustannusvaikuttavuuden edistäminen	227
11.7 Kustannusvaikuttavuus turvallisuuden arvioinnissa ja edistämässä	229
11.8 Yhdenvertaisuuden edistäminen kustannusvaikuttavalla tavalla	232
11.9 Priorisointi sosiaali- ja terveydenhuollossa	235
11.10 Kansanterveyden edistäminen	245

12 Miten luoda visio ja strategia sosiaali- ja terveydenhuoltoon?	249
12.1 Visio	249
12.2 Vaikuttavuuden edellytykset	251
12.3 Vaikuttavuuden saavuttamisen keinot	253
12.4 Vertailu kansainvälisiin strategiasuosituksiin	255
12.5 Johtopäätökset	257
13 Strategioita tutkimus-, kehitys-, suositus- ja opetustyötä tekeville organisaatioille	259
13.1 Strategian toimintaperiaate	259
13.2 Vaikuttavuustavoitteen kohteet ja toteutuksen tasot	259
13.3 Yhtenäisen näkemyksen, tutkimuksen, koulutuksen ja yhteistyön merkitys	260
13.4 Henkilöstön osaamisen, työhyvinvoinnin ja tuottavuuden merkitys	261
13.5 Strategiatoiminnan vaikuttavuuden arviointi	262
14 Miten arvo luodaan organisaatioiden eri tasoilla ja valtakunnallisesti?	264
14.1 Vuorovaikutus luo arvon	264
14.2 Millä tasoilla arvo luodaan, millä mahdollistetaan?	265
14.3 Miten arvo luodaan valtakunnallisesti?	269
15 Miten arvioin vaikuttavuustutkimuksen tai -selvityksen?	271
15.1 Tarkistuslista vaikuttavuustutkimusten arviointiin	272
15.2 Critical assessment of effectiveness of interventions in health and social care	275
16 Vaikuttavuustutkimuksen luotettavuuden ja tiedon sovellettavuuden periaatteita	280
16.1 Miten valikoituminen satunnaistettuihin tutkimuksiin voi johtaa arkitodellisuutta vastaamattomiin potilasaineistoihin?	281
16.2 Voidaanko arkivaikuttavuutta mitata luotettavasti yhdellä mittarilla?	284
16.3 Onko tutkimuslöydösten sovellettavuus perustellumpi käsite kuin yleistettävyys?	286
16.4 Voidaanko intervention vaikuttavuus osoittaa todeksi tai vääräksi?	287
16.5 Voidaanko muodollisesti moitteettomalla tutkimuksella tavoittaa täydellinen luotettavuus ja sovellettavuus?	288
16.6 Tekoälyn mahdollisuudet arkivaikuttavuuden arvioinnissa ja edistämisessä	290

17 Tutkimuskysymysanalyysi sekä satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden ja järjestelmällisten katsausten tiedon sovellettavuuden arviointi	292
17.1 Tutkimuskysymysanalyysi	292
17.2 Miten arvioida satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden tuottaman tiedon sovellettavuutta arkeen?	296
17.3 Miten arvioida järjestelmällisten katsausten tiedon sovellettavuutta arkeen?	297
18 Mikä on GRADE-menetelmän tuottaman tiedon luotettavuus ja sovellettavuus?	301
18.1 GRADE-menetelmän kriteerit	302
18.2 Mikä on GRADE-menetelmän pätevyys?	304
18.3 Johtopäätökset	305
19 Vertaiskontrollonin menetelmä ja PRISMA-ohjeistukset järjestelmällisten katsausten ja meta-analyysien pätevyyden ja sovellettavuuden arvioinnissa	306
19.1 Potilaat tai asiakkaat ja toimintaympäristö	307
19.2 Toteutuneet interventiot vaikuttavuuden määrittäjinä	308
19.3 Tulostamien pätevyys	309
19.4 Vertaiskontrollonin menetelmä (benchmarking method, BM) järjestelmällisen katsauksen arvioinnin työkaluna	310
19.5 Johtopäätökset	310
20 Arkivaikuttavuustiedon edistäminen vertaamalla satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden ja laaturekisterien tuloksia	315
20.1 Satunnaistettujen kontrolloitujen kokeiden tulosten sovellettavuus lannerangan välilevytyrjän leikkaushoidossa Suomessa – vertailu FinSpine-rekisteriin	316
20.2 Johtopäätökset	319
21 Järjestelmiin kohdistuvien interventioiden (muutostoimenpiteiden) vaikuttavuuden arviointi	321
21.1 Järjestelmien vaikuttavuustutkimukset (system impact research, SIR)	323
21.2 Arvopohjainen (tulosperustainen) terveydenhuolto (value-based health care)	328
21.3 Monimenetelmätutkimus (mixed methods study)	331
21.4 Terveyspalvelututkimus (health services research)	333
21.5 Systeeminen ajattelu (systems thinking)	334

22 Kuinka paljon tiedämme sosiaali- ja terveydenhuollon arkivaikuttavuuden edellytyksistä ja toteutumisesta?	336
22.1 Arkivaikuttavuuden edellytykset	337
22.2 Arkivaikuttavuuden toteutuminen	340
22.3 Johtopäätökset	341
23 Miten saada yhtenäisyyttä sosiaali- ja terveydenhuollon arkivaikuttavuuden arviointiin ja edistämiseen?	343
23.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen arkivaikuttavuus	343
23.2 Yhteinen tavoite: arkivaikuttavuuden edistäminen	344
23.3 Arkivaikuttavuuden tuottaminen ja mahdollistaminen ..	345
23.4 Lääketieteen viitekehys: vaikutusmekanismit ja PICOS ..	346
23.5 Sosiaalityön viitekehys: vaikutusmekanismit ja KAIMEr (CAIMEr)	346
23.6 Terveydenhuollon ja sosiaalityön vaikutusmekanismien vertailua	348
23.7 Johtopäätökset	349
24 Humanitaarisuus sosiaali- ja terveydenhuollon päätöksenteon perustaksi	351
24.1 Todenmukaisuusfunktio: integriteetti ja kattava tiedon huomioon ottaminen päätöksenteossa	352
24.2 Miten soveltaa humanitaarisuutta kaikessa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnassa?	354
24.3 Johtopäätökset	355
25 Miten priorisoida sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja miten lisätä kansanterveyttä?	356
25.1 Budjettivaikutusanalyysit täydentämään kustannusvaikutusanalyysjä	357
25.2 Miten priorisoida sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa?	359
25.3 Miten edistää terveyttä ja hyvinvointia?	361
26 Miten optimoida sosiaali- ja terveydenhuollon arkivaikuttavuutta ammattilaisten, potilaiden ja asiakkaiden sekä johtavissa tehtävissä olevien yhteistyöllä?	364
26.1 Vuorovaikutus arkivaikuttavuuden ytimessä	365
26.2 Mitä on plasebo (lumevaikutus), ja miten se eroaa vuorovaikutuksesta?	366

26.3 Mitä on nosebo (lumehaitta)?	368
26.4 Vertaisajattelulla arkivaikuttavuutta sosiaali- ja terveydenhuoltoon	368
26.5 Johtopäätökset	370
Kirjallisuutta	371